

Pavlinski samostani u Hrvatskoj

Crnković, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:053492>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

IVANA CRNKOVIĆ

PAVLINSKI SAMOSTANI U HRVATSKOJ

Završni rad

Pula, veljača 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

IVANA CRNKOVIĆ

PAVLINSKI SAMOSTANI U HRVATSKOJ

Završni rad

JMBAG: 0253003687, izvanredna studentica

Studijski smjer: preddiplomski studij Kulture i turizma

Predmet: Kulturna povijest hrvatske

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: nacionalna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, veljača 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ivana Crnković, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 15. veljače 2019.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ivana Crnković, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Pavlinski samostani* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 15. veljače 2019.

Potpis

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
2.REDOVNIŠTVO U TEORIJI.....	2
2.1 Pavlini katolički red „bijeli fratri“	3
2.1.1 Osnivanje i širenje reda.....	3
2.1.2 Samostanski život, ustroj i redovničke regule pavlina	4
3.OSNIVANJE I ŠIRENJE PAVLINSKOG REDA U HRVATSKOJ.....	6
3.1 Kulturno djelovanje	8
3.2 Arhitektura.....	9
3.3 Ukinuće reda.....	10
3.4 Povratak pavlina u Hrvatsku.....	10
4.POPIS SAMOSTANA U HRVATSKOJ.....	12
5.ZAKLJUČAK.....	31
POPIS LITERATURE.....	32
POPIS PRILOGA.....	33
SAŽETAK.....	34
ABSTRACT.....	35

1. UVOD

Ovaj završni rad na temu *Pavlinski samostani* prikazuje povijest, djelovanje i kulturu pavlina te njihov udio u izgradnji brojnih samostanskih i crkvenih građevina.. Cilj rada je prikazati što je od tih građevina ostalo za buduće generacije, odnosno opisati uzročno-posljedične veze političkog djelovanja i ukidanja reda koji je uvelike doprinosaio kulturi hrvatskog naroda.

U uvodnom djelu rada u nekoliko rečenica opisala sam teoriju redovništva kako bi u slijedećem dijelu rada bilo jasnije što pavlini red, kao pustinjački red, predstavlja te koja je svrha njihovog redovničkog suživota. Nakon toga u radu ću navesti dolazak pavlina u Hrvatsku i njihovu ulogu u kulturnom, obrazovnom, političkom i graditeljskom izričaju. Navesti ću neke od najzaslužnijih redovnika i njihova povijesna ostvarenja kroz književnu, likovnu, arhitektonsku ili liturgijsku ulogu.

U nastavku rada osvrnut ću se na ukinuće pavlinskog reda i njegovo ponovno uspostavljanje.

Završni dio namjenjen je prikazu samostanskih i crkvenih građevina koje su zabilježene u literaturi i za koje se može reći da su bile u posjedu pavlina. U tom ću djelu navesti kronološki tijek pavlinske gradnje, a poslije i abecedni popis samostana ili ostataka njihovih ruševina u Hrvatskoj.

Veća je pažnja posvećena opisu samostana koji su značajniji za hrvatsku povijest i kulturu, kao i samostana koji su povratkom pavlina na naše prostore zaživjeli, a njihovo djelovanje se održalo do danas.

2. REDOVNIŠTVO U TEORIJI

Redovništvo je crkveni stalež kojeg čine pripadnici pojedinih katoličkih redova. Redovnici obavljaju slične ili iste dužnosti kao i svećenici, ali se od njih razlikuju načinom života i vršenjem crkvene službe. Redovnici su, za razliku od svjetovnog svećenstva, veći dio života provodili u samostanima. U samostanskoj sredini imali su priliku za zajedničke molitve, zajedničko blagovanje te za raspravljanje o različitim crkvenim temama. Svaki crkveni red imao je svoga osnivača, koji mu je dao redovnička pravila.

Za vrijeme školovanja redovnički kandidati stjecali su potrebno obrazovanje jer se od njih očekivalo široko znanje iz oblasti bogoslovlja, ali i iz ostalih struka. Svi katolički redovi imaju hijerarhijsku i prostornu organizaciju. Na čelu svakog reda nalazi se vrhovni poglavar (starješina ili general), kome su podređeni poglavari pojedinih provincija. Pustinjački redovi imali su svoje samostane podalje od naselja, a živjeli su od ubiranja plodova koje su nalazili u prirodi ili od lova na manje životinje. Visoko obrazovani redovnici često su bili nastavnici po samostanskim školama.¹

¹ Marković, Mirko, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003., str. 167.-168.

2.1 Pavlinski katolički red „bijeli fratri“

Malo je poznato tko su bili pavlini. Njihovo djelovanje i važnost u svakodnevnim prilikama osjeti se i danas. Naime, osim pastoralnog rada oni su širili i njegovali znanje i znanost, obrazovanje, školstvo, pismenost, umjetnost te čitav niz zanata.

Pavlini su katolički samostanski red, koji je narod zbog bijele odjeće nazvao „bijelim fratrima“. Oni su katolički crkveni red, isprva pustinjački, a zatim samostanski, koji su svojim radom ostavili dubok trag u povijesti. Visoka znanja iz svih ovih područja koja su usadili pavlini nastavljaju se i usavršavaju i danas. O njima je sačuvano relativno malo pisanih dokumenata jer su njihovi arhivi i blago doživjeli teške devastacije i pljačke nakon ukinuća njihova reda.

2.1.1 Osnivanje i širenje reda

Prvi i glavni utemeljitelj reda pavlina je sv. Pavao, pustinjač iz Egipta iz IV. stoljeća. Sveti Pavao nije osnovao pavline riječju ili pismom, već prije svega primjerom i načinom života.²

Za osnutak pavlinskog reda značajna je bila uloga Euzebija, ostrogonskog kanonika, koji se odrekao svoga uglednog položaja i priključio se pustinjacima u pobrđu Piliš. Držao je svojom životnom zadaćom ustrojiti zajedništvo skupljenih pustinjaka prema pravilima sv. Augustina. S nekolicinom svoje subraće uputio se Euzebije papi Urbanu IV. (1261.-1264.) u Rim (1262.) u želji da im vrhovni crkveni poglavar odobri redovnički život.³

Godine 1308. papa Klement V. potvrđuje redu korištenje *Regule sv. Augustina*, a godinu dana kasnije odobrava i konstitucije koje je 1328. godine potvrdio i papa

² www.pavlini.com, pristupljeno 15. Veljače

³ Ante Sekulić, Pregled povijesti pavlina, u: Đurđica Cvitanović, Vladimir Meleković, Jadranka Petričević (ur.), *Kultura pavlina u Hrvatskoj, 1244.-1786.*, Globus-Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 32.

Ivan XXII.⁴ Konačnu potvrdu redu dodjeljuje 17. listopada 1371. papa Grgur XI. bulom „*Religiosam vitam eligentibus*“, njome papa stavlja pod zaštitu Crkve sve kuće reda, potvrđuje im Augustinovu regulu, daje im dozvolu da slobodno i prema svojoj volji primaju nove članove te ih oslobađa biskupske jurisdikcije.⁵

2.1.2 Samostanski život, ustroj i redovničke regule pavlina

Pavlini su najprije bili pustinjački red. Kada su uspostavili samostanske zajednice njegovali su kontemplaciju kao bitnu značajku svojeg redovništva. Postupno, svoje djelovanje šire na gotovo sve grane društvenog i ljudskog djelovanja.

U prvom razdoblju svoje povijesti pavlini se nisu bavili dušobrižništvom, među njima nije bilo onih koji su obavljali svećeničku službu, ali krajem XIV. stoljeća uključuju se postupno u svećeničke službe. Papa Bonifacije X. dopustio je 1401. pavlinima slobodu propovjedanja.⁶

Krajem XIV. st. uključuju se u svećeničko-pastoralne službe, od tada u svom redu razlikuju svećeničku (s bogoslovnom naobrazbom) i laičku redovničku braću (fratres conversi). Takva podjela bila je u svim njihovim djelatnostima bez obzira jesu li intelektualnog, umjetničkog ili zanatskog opredjeljenja. U pravilu, svi su bili braća laici. Za svoj rad nisu primali nikakvu naknadu ni posebna priznanja. S trideset godina starosti su polagali redovničke zavjete. U svojim su redovima imali slikare, kipare, pozlatare, kirurge, glazbenike, graditelje, klesare, zidare, stolare, kovače, postolare, urare, kuhare, vrsne vrtlare i zemljoradnike, pastire, nastavnike, propovjednike i razne umjetnike.

Redovničke uredbe tražile su od pavlina šutnju. Sobe su bile skromne i tjesne. Poštivao se red, posjete su bile ograničene, a za svaki neposluh je postojala primjerena kazna. Redovnik nije smio primati ili posjedovati novac, kao ni ostale

⁴ Zdravko Krpina, *Leksikon katoličkih redova. Muški redovi*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2015, str. 252

⁵ Sekulić, Ante, nav. dj., str. 32.

⁶ Sekulić, Ante, *Svakidašnji život pavlina*, u: Đurđica Cvitanović, Vladimir Meleković, Jadranka Petričević (ur.), *Kultura pavlina u Hrvatskoj, 1244.-1786.*, Globus-Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 361.

dragocjenosti. Svaki je pavlin imao svoj red, rad i dužnost koje je morao uredno obavljati. Za prijestupe je postojala kazna, a morala se obavljati i pokora.

Čin pokore bio je bičevanje, ljubljenje nogu braći, prostracija, klečenje raširenih ruku i sl. Osim reda bile su propisane i molitve u ponoć, rano u jutro, poslijepodne i na večer.⁷ Svi su dobivali isto jelo i piće, osim bolesnika.

Postili su u skladu s kalendarom. Prema zapisu iz 1643. g. odjeća je bila bijela, čista, od jednostavne tkanine, duga do gležnja i bez kopči. Kapuljača je sprijeda bila do prsa, a straga je padala preko leđa do pojasa. Na glavi su nosili malu bijelu kapicu. Ako su izlazili iz samostana na glavu su stavljali klobuk široka oboda, a na noge su obuvali čizme i ogrnuli bi se crnim ogrtačem. Obavezno su nosili brkove i bradu te vijenac od kose (tenzuru). Bez posebne dozvole nisu smjeli napuštati redovničku kuću. Habit je svjedočanstvo posvećenosti duha i spremnosti da se u takvom duhu i živi.⁸

Geslo reda, uz onaj poznati „*ora et labora*“, bio je i „*solus cum solo Deo*“, što znači „sam sa samim Bogom“. Pavlini prije svega ljube molitvu i meditaciju. Osnovne su djelatnosti pavlina utvrđene još u Konstitucijama: gajenje kontenplacije u samoći i ljubav prema liturgijskoj molitvi, radni i siromašan život te apostolska gorljivost prema potrebi Crkve.⁹

Pavlini poput ostalih crkvenih redova, na poseban način štiju Blaženu Djevicu Mariju i mnoge su njihove crkve Marijina svetišta.

⁷ Isto, str. 362.

⁸ Isto, str. 363.

⁹ Sekulić, Ante, Svakidašnji život pavlina, u: Đurđica Cvitanović, Vladimir Meleković, Jadranka Petričević (ur.), *Kultura pavlina u Hrvatskoj, 1244.-1786.*, Globus-Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 361.-365.

3. OSNIVANJE I ŠIRENJE PAVLINSKOG REDA U HRVATSKOJ

Od okupljanja prvih pustinjaka u redovničku zajednicu u Ugarskoj 1215. godine do gradnje prvog samostana u Hrvatskoj, nije prošlo ni tridesetak godina. Godine 1244. pavlini dolaze u Hrvatsku te do carskog ukinuća 1786. uspjevaju izgraditi pedesetak samostana i redovničkih kuća podjeljenih u dvije hrvatske provincije.

Prvi samostan pavlina u Hrvatskoj (Blažene Djevice Marije) osnovan je 1244. god. u Dubici. U vrijeme njegove izgradnje pavlini su bili gosti dominikanaca u istome gradu. Zagrebački kaptol pobrinuo se da se pavlini nastane u Remetama 1240. god. gdje oni grade samostan 1276. Nakon niza drugih samostana, osnovan je 1400. god., uz pomoć grofa Hermana Celjskog poznati samostan u Lepoglavi. Samostani nastali sredinom ili u drugoj polovini 13. st. smatraju se najstarijim pavlinskim zajednicama u Hrvatskoj.

Kroz stoljeća brojnost pavlina i njihovih samostana se povećavao. Već 1301. utemeljen je samostan u Donjoj Bukovici kraj Virovitice te samostani kraj Čakovca i Streza kraj Bjelovara. Oni su izgrađeni darovnicama tadašnjih velikana. U 15. st. ističu se samostani u Lepoglavi i Kamenskom. Godine 1412. podignuta su dva samostana. Prvi je u Slavoniji izgradio imućni plemić Benedikt Nelipić u Dobroj Kući kod Daruvara, samostan sv. Ane, a knez Nikolj Frankopan podiže samostan Uznesenja Marijina u Crikvenici.

Plemićka obitelj Frankopan, osim u Crikvenici podiže i mnoge druge samostane (kod Senja, Udbine, Baška, na Gvozdu...). Car Fridrik III. i papa Pio II. dali su pavlinima i samostan u Svetom Petru u Šumi. U Istri su još djelovale redovničke kuće Blažene Djevice Marije u Klavaru i Kruni. Na kraju stoljeća 1490. god. plemići Draškovići podižu samostan sv. Marije u Zažićnu. U 16. st. nije podignut niti jedan samostan, ali je većina sagrađenih oštećena ili srušena od strane Turaka. Gotovo da nema samostana koji nije osjetio posljedice toga pohoda, no nasrtaji napadača nisu mogli ugroziti i uništiti svijet pavlina i puka pod njihovim utjecajem.

17. stoljeće za pavline je stoljeće duhovne i redovničke obnove. Postupno se uključuju u crkvene službe.¹⁰ U Lepoglavi je 1654. god. otvoreno sveučilište (filozofija i bogoslovlje) kojemu papa daje ovlasti dodjeljivanja akademskih naslova. Sveučilište je bilo cijenjeno i izvan granica Hrvatske.

Osim obnove srušenih i oštećenih samostana, utemeljen je u tom periodu i samostan u Sveticama (1627.) koji su utemeljila Nikola i Petar Zrinski te samostani sv. Elizabete u porečkoj biskupiji, osnovan oko 1643. Ivan Zakmardi utemeljio je dva samostana: Blažene Djevice Marije u Olimju 1662. te samostan sv. Ane u Križevcima 1665.

Nakon obnove red je krajem 17. st. razdijeljen na hrvatsku i ugarsku provinciju radi neslaganja hrvatskih i mađarskih redovnika. Najzaslužniji za tu diobu su lepoglavski profesori Gašpar Malečić i Ivan Kristolovec, a Sveta Stolica je to osamostaljenje potvrdila 4. svibnja 1699. Sjedište postaje Lepoglava, a na užem istarskom i vinodolskom području Sveti Petar u Šumi.

Krajem 18. st. osnivaju se pavlinski samostani u Varaždinu i Požegi, gdje su pavlini preuzeli isusovačke gimnazije nakon ukinuća isusovačkog reda.

¹⁰ Josip Bratulić, Pavlini u Hrvatskoj društvenoj i kulturnoj povijesti, u *Lepoglavski zbornik* 1994., Zagreb, 1995., str. 7-12.

3.1 Kulturno djelovanje

Kulturno djelovanje hrvatskih pavlina vidljivo je u mnogim zapisima, djelima i povijesnim činjenicama. Krasilo ih je veliko domoljublje, pobožnost i znanje, a red je postao vrlo popularan Šenoinom povjesticom „*Fratarska oporuka*“. U počecima pavlinskog reda ne može se govoriti o izobrazbi redovnika. Tada su još živjeli potpuno posvećeni molitvi i pokori. Svojom bulom „*Virtutum intentu cultui vetra religio*“ dopustio je papa Bonifacije IX. 1401. godine pavlinima sveučilišnu naobrazbu.

Prilagođavajući svoj život i djelatnost potrebama vremena i društveno-povijesnim okolnostima, pavlini su prilagođavali i svoje samostane. Tako su u izgradnji i uređenju prostora svojih samostana i crkava često sudjelovali sami pavlini: slikari i kipari, stolari i pozlatari.¹¹

Njegovali su glagoljicu u liturgijskim obredima i zapisima, zaslužni su za početak školovanja na našim prostorima, bili su vrsni umjetnici i književnici, stoga je važno napomenuti u razradi ove teme bar pojedine i najpoznatije sljedbenike pavlinskog reda.

Među slikarima pavlinima tako se najviše ističu: Ivan Krstitelj Ranger i Gabrijel Taller (Daller), Leopold Keckheizen i Luka Hauser. Kipari koji se ističu su: Pavao Riedl i Aleksije Königer¹². Kao književnici izdvajaju se dva pavlina: Ivan Belostenac i Hilarion Gašparoti koji je sastavio prvo hrvatsko enciklopedijsko djelo: „Cvet sveteh“, enciklopediju svetaca.

Među piscima još su poznati Ivan Krištolovac i Tituš Brezovački. Od pavlina koji su pisali o povijesti svojega reda, treba spomenuti Martina Borkovića, Andriju Eggera, Nikolu Bengera, Gašpara Malečića i Josipa Bedekovića.

Najpoznatiji pavlini koji su obnašali biskupske funkcije u Hrvatskoj su: Gyula Wolfgang (Vuk), Šimun Bratulić, Martin Borković (postao biskupom već sa 17 godina i upravljao biskupijom punih 20 godina) te Emerik (Mirko) Esterházy

¹¹ Isto, str. 8.

¹² Na i. mj .

3.2 Arhitektura

Stare grafike i određeni tragovi pokazuju da su pavlinski samostani bili oveći sklopovi objekata raznih namjena. Sklop je bio okružen zidom te je imao elemente fortifikacije, što je kasnije i pojačavano zbog opasnosti od turskih provala. Oko 1400. formiran je tlocrtni tip pavlinskog samostana, koji se temelji na općenitoj redovničkoj tradiciji (cistercitskoj, propovjedničkoj), s nekim pojedinostima: zvonik uz zapadno pročelje, veličina klaustra i crkve, raspored prostorija zapadnog trakta.¹³

Pavlinski samostani formirani su oko klaustra tako da je na južnoj strani strani uvijek crkva, a na preostale tri, samostanske zgrade. Crkve su uvijek jednobrodne. Uz zapadno pročelje često se uzdiže zvonik, i to u svim našim krajevima. Uz svetište crkve, u istočnom traktu nalazi se sakristija, zatim kapitularna dvorana-kapela, pa prolaz do vrta. Između svetišta i sakristije smješteno je stubište kojim se pristupalo u spavaonice redovnika.¹⁴

¹³Horvat Zorislav, Srednjovjekovna arhitektura pavlinskih samostana u Hrvatskoj u: Đurđica Cvitanović, Vladimir Meleković, Jadranka Petričević (ur.), *Kultura pavlina u Hrvatskoj, 1244.-1786.*, Globus-Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, str. 106.

¹⁴ Na i. mj.

3.3 Ukinuće reda

Pavlini su red ukinut je 7. veljače 1786. dekretom Josipa II. i time je Hrvatska zadobila „težak udarac“ na područjima kulture, politike i prosvjete jer se zahvaljujući njima na našim prostorima održalo i očuvalo hrvatsko ime, pismo i jezik. Puk ih je sačuvao u mnogim književnim djelima i borbama za slobodu i državnost. Bez njih se sigurno ne bi mogla pisati Hrvatska narodna povijest.

Na našem prostoru je od osnutka prvog samostana pa do ukinuća djelovalo oko četrdeset samostana koji su bili snažni centri vjere i kulture.

3.4 Povratak pavlina u Hrvatsku

Nakon smrti Josipa II. 1790. god. nije došlo do obnove pavlinskog reda u Hrvatskoj. Iako je još bilo živih redovnika, problemi oko obnove bili su preveliki. Većina redovnika postali su biskupijski svećenici, župnici u mnogim župama, dio je bio umirovljen ili su otišli u druge redove.

Početak 19. st. red je pokušao obnoviti poznati hrvatski pisac Tituš Brezovački (bivši pavlini klerik). Pokušao je to putem hrvatskog sabora, ali nije uspio u tome. Razmišljanja o obnovi reda bilo je i pred II. svjetski rat, ali je rat tu inicijativu prekinuo.

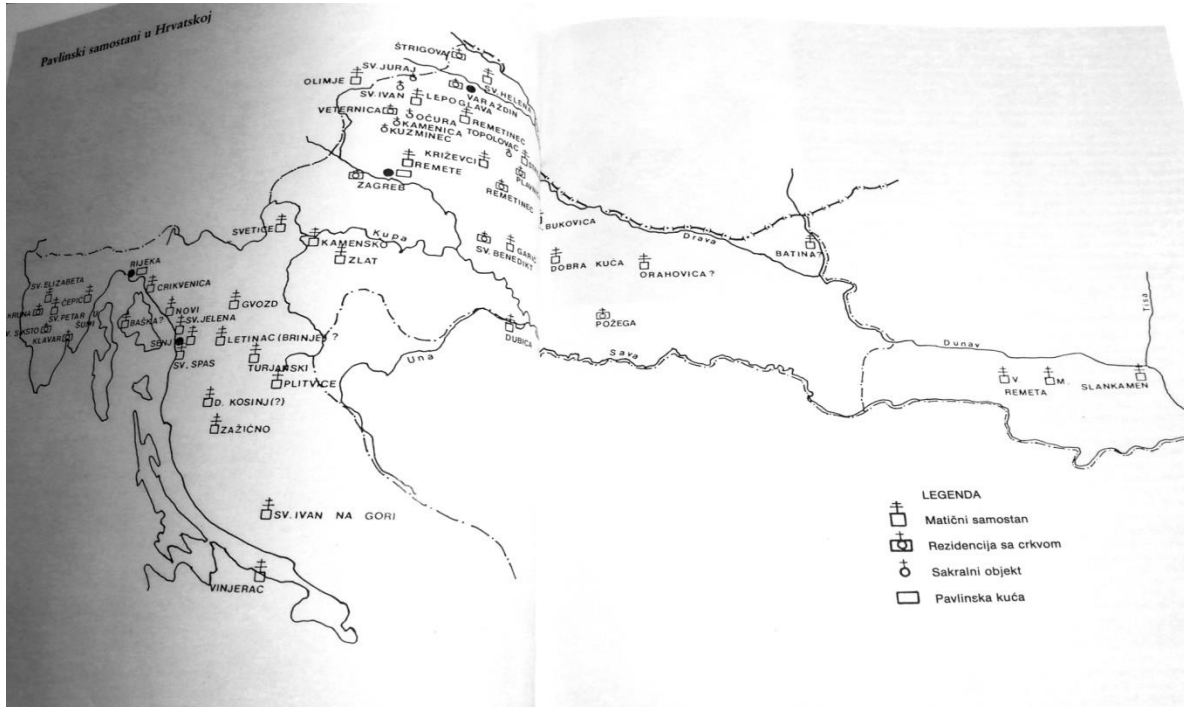
Nadbiskup Alojzije Stepinac poziva iz Poljske 1943. god. dva pavlina u Mariju Bistricu. Želja mu je bila da pavlini s vremenom preuzmu svetište Majke Božje po uzoru na Jasnu Goru koje je nacionalno marijansko svetište poljskog naroda, a ujedno i sjedište generala pavlinskog reda. No ni taj pokušaj nije uspio. Tek je zagrebački nadbiskup kardinal Franjo Kuharić sedamdesetih godina prošlog stoljeća, s namjerom da se red obnovi pozvao pavline iz Poljske da dođu u Hrvatsku i u tome naumu je uspio.

6. travnja 1972. iz Poljske dolaze četiri redovnika: Teofil Kraoze, Juliusz Kludziak, Gabriel Knop i redovnik Lovro Bednarz. Oni u bivšem samostanu u Remetama, uz pomoć karmelićana uče hrvatski jezik i preuzimaju svoj nekadašnji

samostan na Kamenskom kod Karlovca. Budući da je na Kamenskom i sjedište župe, redovnici preuzimaju i upravu nad župom. Danas pavlini djeluju u tri hrvatska samostana i to u: Kamenskom kod Karlovca, Sv. Petru u Šumi, kraj Pazina te u Svecicama, kraj Ozlja.

4. POPIS SAMOSTANA U HRVATSKOJ

Današnja literatura zahvaljujući arhiviranim dokumentima, arheološkim i antropološkim istraživanjima navodi slijedeći broj i lokacije samostana koji su postojali ili su i dalje prisutni na našim prostrima.

Slika 1. Kartografski prikaz samostana u Hrvatskoj
(Izvor: Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786., str. 68.)

Ti samostani su prikazani abecednim redom i oni su slijedeći:

Bukovica (Bukva)- samostan sv. Benedikta

Gotovo svi povijesničari reda slažu se da je samostan nastao oko 1301. godine. Sagradio ga je plemić Salamon, no vrlo brzo je stradao u jednom turskom prodoru 1494. godine.

Popravio ga je i obnovio plemić Nikola Banffy. Samostan se u ispravama spominje do 1531., a pretpostavlja se da je u to vrijeme nestao pod turskim

osvajačima. Od ovog se samostana nije sačuvalo ništa osim lokalne toponomastike koja prikazuje tek mjesto gdje je nekada stajao samostan, no pavlini su uspjeli jedan dio vrijednih stvari spasiti i pohraniti u samostanu u Lepoglavi.¹⁵

Baška- samostan sv. Kuzme i Damjana

Knez Ivan Frankopan dodjeljuje pavlinima 1455. godine crkvu sv. Kuzme i Damjana u Bašćanskoj Drazi. Nakon toga pavlini kupuju zemljište oko crkve i uz crkvu sagrađuju samostan. Bila je ti rezidencija matičnog samostana sv. Spasa. Samostan propada nakon ukinuća reda. Mletačka vlada 1791. godine prodaje samostan i sva njegova dobra za 27 000 lira. Danas ne postoje ostatci samostana.¹⁶

Brinje-samostan Blažene Djevice Marije

Postojeća povijesna dokumentacija potvrđuje postojanje pavlinskog samostana u Brinju, no ipak i dalje stoji otvoreno pitanje njegova položaja. Također je postojala dilema dali je samostan pripadao pavlinima ili augustincima. Postoji dokumentacija iz 1496. godine o sporu između ova dva reda oko prava na samostan. Spor je tada sudski riješen u korist pavlina, no materijalni ostatci danas ne pružaju dovoljno elemenata za rješavanje ove dileme. Ostatci samostana vidljivi su u zemljanom podu, u tragovima poprečnog zida, na mjestu crkvice sv. Duha.¹⁷

¹⁵Kruhek Milan, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, u : Đurđica Cvitanović-Maleković, Vladimir-Petričević-Jadranka (ur.), *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, Globus, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 70.

¹⁶ Isto, str 71.

¹⁷ Na i. mj.

Crikvenica-samostan sv. Marije

Darovnica Nikole Frankopana iz 1412. godine potvrđuje početak rada samostana. Knez Nikola podiže pavlinima samostansku kuću, a kasnije ju pavlini nadograđuju potpomognuti darovnicama brojnih plemića. Samostan djeluje sve do ukinuća reda, a danas su njegove prostorije pretvorene u hotel visoke kategorije.¹⁸

Čakovec-samostan sv. Helene

Kao osnivači ovog samostana navode se plemići Stjepan Lacković i magistar Stjepan 1376. godine, darovnicom prostranog posjeda Varhelj. Kasnije su knezovi Celjski, Zrinski i drugi omogućili izgradnju velikog samostanskog kompleksa. Bio je to jedan od najvećih pavlinskih samostana u Hrvatskoj koji je mnogo puta rušen i ponovno građen. Stradavao je od dvaju potresa, velikog požara, ali i u protestantskim nemirima, no svaki put su vrijedni pavlini obnavljali njegove zidine.

Samostan je spomenut u brojnim dokumentima, a djeluje sve do ukinuća reda. Danas je od cijelog kompleksa ostala samo kapelica sv. Helene, svetište nekadašnje pavlinske crkve.¹⁹

Čepić- samostan sv. Marije

Samostan se nalazio na Čepićkom jezeru i najstariji je samostan u Istri, osnovan 1395. godine. Samostanski kompleks još uvijek čuva svoje osnovne linije. Na jednom uglu uzdiže se zvonik gotičko-renesansnih karakteristika, a bio je smješten u jedan kut klaustara, tako da je hodnik klaustara prolazio kroz prizemlje zvonika. Čepićki je klaustar neobično važan kao rijetki ostatak elevacija, jednog srednjovjekovnog pavlinskog samostana. Par gotičkih spolija uz današnji ulaz u klaustar govore o kontinentalnom gotičkom obliku.²⁰

¹⁸ Na i. mj.

¹⁹ Na i. mj.

²⁰ Horvat Zorislav, nav. dj., str. 106.

Danas je sačuvan arhitektonski sklop oko malog četverokutnog samostanskog dvorišta sa cisternom u sredini, a od crkve zvonik s ulaznim portalom.

Dobra Kuća-samostan sv. Ane

Nalazio se na staroj utvrdi Dobra kuća, nedaleko Daruvara. Povijest samostana započinje 1412. godine. Osnivačem se smatra knez Benedikt Nelipić (Nelipac). Samostan propada prilikom turskih osvajanja, do godine 1537.

Danas crkva sv. Ane služi potrebama male redovničke zajednice pravoslavnih kaluđerica. One na djelu ruševina podižu svoju samostansku kuću. Crkva sv. Ane je jedina pavlinska crkva na području Slavonije sačuvana u svojoj izvornosti do visine stropa. S istočne strane još se uvijek očitavaju ostatci samostana koji su pod zemljom.²¹

Dubica- Samostan Blažene Djevice Marije

Utemeljitelj ovog samostana je nadvojvoda Koloman, koji dovodi pavline u Dubicu prije 1244. godine. Ima kratku i burnu povijest. Uz to što je bio loše prihvaćen od svojih darivatelja jer je Koloman tražio od građana da mimo svoje volje daruju zemlju za njegovu izgradnju taj je samostan i prvi koji je stradao od prodora Turaka u naše krajeve. Stoga ga pavlini napuštaju prvi put već 1453. godine. Redovnici ga zatim obnavljaju 1461., ali ubrzo zbog ponovnih prodora Turaka i ponovno napuštaju.

Dio se redovnika s arhivskom građom skriva u samostan u Gariću. No nakon 1465. godine o samostanu nema isprava i dokumenata pa se smatra da je od te

²¹Kruhek Milan, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj u: Đurđica Cvitanović, Vladimir Meleković, Jadranka Petričević (ur.), *Kultura pavlina u Hrvatskoj, 1244.-1786.*, Globus-Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, str. 72.

godine potpuno uništen. Danas, osim njegove lokacije nema drugih svjedočanstava o njegovom postojanju.²²

Garić-samostan sv. Marije

Jedan je od najstarijih samostana. Osnovan je 1295. godine, a njegovim osnivačem se smatra magistar Tiburcije. On u svojem trošku gradi prvu crkvu i samostansku kuću. Stradao je od turskih prodora u Moslavinu u prvim desetljećima 16. Stoljeća, a nakon njihovih protjerivanja s tih prostora, postojala je volja za obnovom i povratkom pavlina, no to se na kraju nije dogodilo. Od cijelog posjeda, danas su vidljivi samo ostatci ruševina.²³

Kamensko-samostan Majke Božje Snježne

Jugoistočno od Karlovca, nad desnom obalom Kupe, na početku istoimenog sela i župe, nalazi se ovaj samostan i danas. Samostan osniva supruga Stjepana Frankopana 1404. godine. Stradava od turskih napada već 1484. godine, no ubrzo se obnavlja i nastavlja s radom do 1570. godine, kada ga pavlini zbog opasnosti napuštaju. Oni tada. Od godine 1627. godine žive na Smolčem vrhu, u trećem pavlinskom samostanu u okolici Karlovca. Kada veliki potres uništava i taj samostan, pavlini se vraćaju u Kamensko gdje ostaju do ukinuća reda. Danas je samostan u Kamenskom ponovno oživio. Godine 1972. u njega se vraćaju redovnici iz Poljske koji obnavljaju dio stare samostanske zgrade i crkvu, kao i samo red, odgojem redovnika iz domaće sredine.²⁴

²² Isto, str. 73.

²³ Isto, str. 74.

²⁴ Isto, str. 74.

Slika 2. Crkva i samostan u Kamenskom

(Izvor: Portal hrvatskog kulturnog vijeća, <https://www.hkv.hr/reportae/lj-krinjar/6643-pavlinski-samostan-i-crkva-majke-boje-snjene-u-kamenskom.html>, preuzeto 15. veljače 2019.)

Klavar-rezidencija i samostan sv. Marije

Podignut je uz crkvicu sv. Marije u Plominskoj luci, prije 1462. godine. Trajao je vjerovatno do ukinuća reda i istarskih pavlinskih samostana 1782. godine. Njegovi su posljednji ostatci snimljeni neposredno prije rušenja i pretvaranja tog prostora u odlagalište otpada plominske termoelektrane.²⁵

Križevci-samostan sv. Ane

Ovaj samostan je izgrađen u trećem, posljednjem razdoblju trajanja reda. Osnovan je tek 1667. Godine, a kao osnivač spominje se u dokumentima Ivan Zakmardi. Pavlini u počecima stanuju u kući koju im poklanja koprivnički građanin Nikola Makar. Kasnije, uz tu kuću, uzdižu drvenu kapelu, a od razdoblja 1699.-1713.

²⁵ Isto, str. 74.

godine dovršavaju i gradnju nove, velike zidane kuće. Odlaze iz samostana ukinućem reda, a samostan kupuje općina za župni dvor i gradsku vijećnicu.²⁶

Kruna-rezidencija sv. Marije

Od samostanske arhitekture nije ostalo ništa. Danas je to istoimeni topografski položaj, zapadno od samostana i mjesta Sveti Petar u Šumi u središnjem dijelu Istre.²⁷

Mala Remeta

Nema dokumenata koji bi potvrdili da je na tom prostoru u povijesti sa sigurnošću postojala crkva i samostan kojima su vlasnici bili upravo pavlini, no eremitski toponim-*Remet*, *Remetsko ili Remeta* govori o vrlo velikoj mogućnosti obitavanja upravo pavlina, kao redovnika *remete*, sv. Pavla Pustinjaka.

Lepoglava- samostan Blažene Djevice Marije

Jedan od najpoznatijih pavlinskih samostana je dakako ovaj u Lepoglavi. On je kolijevka znanosti, umjetnosti i kulture. Prvi puta se spominje već 1399. godine kada je kralj Sigimund 27. siječnja iste godine dodijelio grofovima celjskim već gotovo porušeni stari grad Lepoglavu na brežuljku u Gorici. Godinu dana nakon toga zauzimanjem Hermana Celjskog osnovan je samostan pustinjaka sv. Pavla. Herman Celjski tada je navodno dao porušiti tvrđavu u Lepoglavi i od građevinskog materijala dao sagraditi pavlinski samostan.

Grof Urlik Celjski 1455. godine potvrdio je osnutak tog samostana. Početkom 16. st. (1503.) pavlini otvaraju gimnaziju u Lepoglavi i to je početak školstva u Hrvatskoj. Tom samostanu bila je dodijeljena organizacija školstva za cijelu hrvatsku i ugarsku provinciju.²⁸

²⁶ Na i. mj.

²⁷ Isto, str. 75.

²⁸ Na i. mj.

Nastavni je program bio sličan tadašnjim europskim gimnazijama. Nastava se održavala na latinskom jeziku, a u prvim su se godinama djeca pomagala i hrvatskim jezikom. Nastavu su polazili mnogobrojni sinovi plemića. Ova gimnazija djeluje do Mohačke bitke 1526. kada je zbog poraza Ludovika II. od Osmanlija Hrvatska izgubila dio Slavonije i u tome se gimnazija morala zatvoriti. Pedeset godina kasnije 1582. god., obnavlja se i djeluje neprekidno, sve do 1637. Godine 1644. gimnazija prestaje sa djelovanjem jer novo središte postaje Zagreb.

Time ne prestaje i prosvjetni rad pavlina u Lepoglavi jer 1655. god. fra. Jakob Obostrenec počinje predavati filozofiju u bivšoj gimnaziji. Godine 1658. dolazi odobrenje od Svete Stolice i od cara Leopolda I. da se lepoglavski zavod uzdigne na status akademije. Lepoglavska je akademija dobila pravo na dodjelu visokih znanstvenih stupnjeva, doktorata iz filozofije i teologije.

Ukinućem pavlinskog reda, pavlini su se morali odreći svog načina života i napustiti samostan u Lepoglavi. Ovaj samostan je po broju posjeda bio najbogatiji, površinom najveći i za hrvatsku kulturu najznačajniji samostan.

Novi Vinodolski- samostan sv. Marije na Ospu

Osnovan je 1453. godine, a osnivač mu je bio Martin Frankopan. Značajan broj sačuvanih isprava pisanih hrvatskim jezikom i glagoljskim pismom potvrđuje povijesni razvoj tijekom 15., 16. i 17. stoljeća. Samostan teško stradava od mletačke opsade, no ponovno ga obnavljaju pavlini i ostaju u njemu sve do ukinuća reda. Samostan je prodan na javnoj dražbi, a kasnije i porušen, skupa s crkvom. Današnji ostatci vidljivi su jedino u obliku jednog zida na samoj morskoj obali koji omeđuje novljansko groblje.²⁹

²⁹ Isto, str. 76.

Olimje-samostan sv. Marije

Uređen u obliku renesansnog dvora, nekadašnji srednjovjekovni feudalni grad, darovnicama Ivana Zakmardija, a pavlini ga preuzimaju 1662. godine i grade crkvu Marijina Uzašašća. Iz Olimja pavlini odlaze 1782. godine.

Orahovica-pavlinski samostan

Postoje pretpostavke o postojanju pavlinskog samostana na prostoru današnjeg pravoslavnog manastira sv. Nikolaja u dubokoj dolini Papuka, južno od Orahovice. Tome u prilog idu istraživanja i prokopavanja oko temelja sadašnje crkve gdje su nađeni temelji stare crkve bazilikalnog tipa, a toponimi Remeta, za manastir, okolnu spilju te izvor bistre vode govore u prilog o pretpostavkama obitavanja pavlinskog reda u XIII. i XIV. stoljeću.³⁰

Pazarište Donje-samostan Blažene Djevice Marije

Samostan u Zažičnu Donjem (Donjem Pazarištu) posljednji je osnovan u Lici, prije turskih osvajanja, ali je bio kratkog vijeka. Već nakon 1505. ne postoje dokumentirani dokazi o njegovom djelovanju. Pavlini ga napuštaju i sele se u samostan u Crikvenici. Ostatke samostana trebalo bi istražiti. Oni se nalaze na položaju gdje je današnja župna crkva sv. Filipa i Jakoba. Djelom proviruju iz zemlje na zapadnoj strani od crkve, a djelom ulaze pod crkvu.³¹

Petrovac-samostan sv. Petra

Osnutak tog samostana povijesničari reda stavljaju u godinu 1303. ili 1304. Postoji isprava koja govori o kupnji posjeda Dol za potrebe novog pavlinskog samostana. Sačuvani arhivski dokumenti također potvrđuju postojanje samostana do

³⁰ Na i. mj.

³¹ Isto, str. 77.

kraja 15. stoljeća. Samostan je već 1451. stradao od turskih napada. Danas su ostali samo tragovi samostanskog sklopa.³²

Plitvice-Gradina

Za ovaj samostan postoje samo nagađanja da su ostatci starih utvrda upravo samostanski, zbog pretpostavke o lokaciji koja bi bila zanimljiva upravo ovom katoličkom redu..

Remete kraj Zagreba- Samostan Blažene Djevice Marije

Remetska crkva imala je, kako se to može vidjeti iz prošlog kratkog povijesnog prikaza, vrlo burnu povijest. Više je puta spaljivana, a teško je bila oštećena i potresom. Stoljećima su remetski pavlini gradili i dograđivali remetski samostan i crkvu. Danas je u Remetama red karmelićana.

Idilični položaj usred blagih brežuljaka na sjeveroistoku hrvatskog glavnog grada ne odaje ništa više od patnje i razaranja prošlih stoljeća. Remete su nakon Lepoglave bile najznačajniji pavlinski samostan u hrvatskom kraljevstvu.

U ovu Marijinu crkvu hodočastili su hrvatski plemići, građani, vojnici, radnici i seljaci, cijeli puk sa ženama i djecom, naročito od vremena opasnih turskih upada. Tako je ovaj prastari Marijin lik od onih koji su klečali pred njim dobio titulu „Advocata Croatiae – Fidelissima Mater“ : Zagovornica Hrvatske – najvjernija Majka. To ime Mariji je dao i hrvatski sabor.

Za vrijeme turske nevolje pretrpio je samostan, godine 1484. bio je razoren od turske vojske, ali ga je ugarski kralj Matija Korvin dao iznova sagraditi. Stoljeće kasnije Osmanlije su ponovno stajali pod zidinama samostana i iznova ga spalili. Kada su Turci po treći put opljačkali samostan, odvukli su dvanaest otaca i nakon jezivih muka ih objesili.

³² Na i. mj.

Remetsko je svetište stjecište brojnih vjernika. Hodočastili su u njega banovi, župani, biskupi, svećenici, redovnici, puk Božji. Za vrijeme svoga upravljanja u remetsko svetište često su hodočastili i nadbiskup Bauer, kardinal Stepinac i kardinal Kuharić. Vjernici grada Zagreba često su hodočastili, predvođeni svojim pastirima u remetsko svetište u teškim trenucima hrvatske povijesti. Kardinal Kuharić predvodio je k "Najvjernijoj Odvjetnici" pokorničko hodočašće zagrebačkih vjernika za mir u Domovini. Slično su činili i nadbiskupi Stepinac i Bauer, a posebno često procesije u Remete predvodio je biskup Borković.

U remetskom svetištu događala su se po zagovoru Majke Božje i brojna čudesa. Zapisi o tim čudesima izgorjeli su u požaru. Ostala je "Farmacopea celestis" Andrije Eggerera i "Liber votorum". Za razliku od svetišta u Mariji Bistrici, Sinju ili Trsatu gdje dolazi mnoštvo hodočasnika, remetsko svetište je svetište intime i mira. Svetište gotovo nikada nije prazno. Ondje ljudi ne žele biti primjećeni i žele moliti u samoći pred Gospinim kipom. Novi čuvari svetišta karmelićani nastoje biti, koliko je god moguće, na raspolaganju hodočasniciima i nastoje da se u Remete, kao i u doba pavlina, dolazi na molitvu, a ne na izlete. Karmelićani žele Remete zadržati oazom mira i molitve jer ovo je svetište nastalo po molitvi i ovo svetište čini molitva.

Remetinec kod Novog Marofa

Za postojanje ovog samostana u vrijeme pavlina postoje samo svjedočanstva toponimastičkog govora i ostaci crkve gotičkog stila koja je izgrađena prije 16. stoljeća. Zbog perioda izgradnje vrlo je moguće da su upravo pavlini ti koji su podignu crkvu i samostansku zgradu. Danas je na tom položaju crkva sv. Marije s župnim dvorom..

Senj-Spasovac-samostan sv. Spasa

Taj je samostan utemeljen oko 1364. Više darovnica Frankopana potvrđuju povijesni razvoj samostana u 15. stoljeću. Samostan je napušten u prvim desetljećima 16. stoljeća za vrijeme čestih turskih napada. Danas je na tom mjestu izgrađena kuća s ugostiteljskim objektom. Sačuvan je dio starog potpornog zida uz

more, crkva je dijelom današnji restoran, a dio kuće počiva na temeljima nekadašnje samostanske zgrade.³³

Senj grad-samostan sv. Nikole

U grad Senj pavline uvodi senjski biskup Ivan Agalić dajući im na korištenje napušteni samostan augustinaca. To je zabilježeno godine 1684. u povelji utemeljenja tog pavlinskog samostana. Pavlini su zgradu proširili i u njoj otvorili 1725. i javnu gimnaziju. Danas od crkve i samostana nema gotovo nikakvih ostataka jer je nakon napuštanja reda crkva zapuštena.³⁴

Senj-uvala sv. Jelene-samostan sv. Jelene

Samostan je osnovao godine 1390. godine senjski građanin Radovan, kanonik i arhiđakon senjske crkve kada daje u posjed pavlinima izgrađenu crkvu sv. Jelene, a kraj nje poslije pavlini grade svoj samostan. Danas je to privatni posjed na kojem su vidljivi ostatci crkve i samostana.³⁵

Slankamen-samostan sv. Petra

Današnji sačuvani i djelom konzerviraniostatci nalaze se na obali Dunava, na početku naselja Stari Slankamen. Postoji samo jedan dokument iz 1393. koji govori o postojanju samostana.

Streza, Pavlin-Kloštar-samostan Svih Svetih

Podno šumovite gore, blizu dva izvora koji su zatvarali položaj samostana, stajao je, sudeći po ostacima, jedan od najvećih pavlinskih samostana u Slavoniji, a zahvaljujući brojnim darovnicama, slovi i za jedan od najbogatijih samostana u

³³ Isto, str. 82.

³⁴ Na i. mj.

³⁵ Isto, str. 83.

Hrvatskoj. Prva isprava koja spominje već izgrađenu crkvu i samostan datira već iz 1379. godine. Cijeli je sklop bio utvrđen obrambenim sistemom zidova i kula, prokopanim jarkom i vodama potoka sa sjeverne i južne strane. Samostan je stradao u trećem desetljeću 16. Stoljeća. Danas su teško prepoznatljivi ostatci arhitekture zarasli u dubokoj travi.³⁶

Pavlinski samostan i crkva u Svecicama

Pavlinski samostan sa župnom crkvom Blažene Djevice Marije u Svecicama stoljećima je bio svetište vjere, ali i svetište hrvatske povijesti, umjetnosti i kulture. Prvi dio samostana izgrađen je 1627. godine kada su bježeći pred Turcima pavlini iz Kamenskoga stigli u Svetice. Dovršen je 1660. god. velikom zaslugom prvog i dugogodišnjeg priora Ivana Belostenca, znamenitog leksikografa i pisca.

Od iznimno vrijednog inventara gotičke, kasnije barokizirane crkve, posebice se ističu rukom rezbarene korske klupe. Osim glavnog, u crkvi se nalazi još sedam oltara, orgulje, crkveno posuđe i odijela te kipovi i slike. Sve to, neprocjenjiva je ostavština poznatih i nepoznatih pavlinskih umjetnika.

Zanimljivosti crkve su i kripte (grobnice) ispod lađe i svetišta u dvije i tri etaže. Ulaz u kripte je pokriven mramornom pločom na kojem se nalaze crkvene klupe, a u njima su tijela pokojnih pavlina te plemića kao što su Stijepan Frankopan i Ivan Belostenac. Datira iz 1500. god. i najstariji je dio crkve. Samostan je pretrpio štetu u potresu 1699., ali je ponovno obnovljen. Godine 1923. pretrpio je i požar u kojemu je izgorilo krovništvo istočnog krila bivšeg samostana koje nikada nije obnovljeno. Pavlin, Poljak Czeslav Bielen dolazi u samostan 1997. godine i ostaje do danas. Živi pavlinskim načinom života. U samostanu se danas odvijaju duhovne obnove i molitve za nerođenu djecu i on je mjesto pohoda velikog broja hodočasnika i izletnika.

³⁶ Na i. mj.

Slika 3. Samostan i crkva u Sveticama

(Izvor: <https://www.ozalj-tz.hr/hr/sakralna-bastina-samostan-i-crkva-bdm/>, preuzeto 15. veljače 2019.)

Sv. Elizabeta-Žabeta, samostan kraj Motovuna u Istri

Spominje se 1618. Godine, a povijest samostana bila je kratka. Danas se na lokaciji mogu pronaći samo sitni ostatci arhitekture, kamena, keramičkih posuda, crijepova i izmrvljene žbuke, jedinog svjedočanstva da je samostan pavlinskog redovništva.

Sv. Ivan u Lici

Cijeli je sklop bio ograđen obrambenim zidom, uzdignutima na liticama okolnih stijena. Svi postojeći ostatci govore u prilog tome da je crkva sv. Ivana nekada mogla biti crkva pavlinskog samostana iz razdoblja eremitskog načina života, pa sve do turskih prodora u ove krajeve.

Samostan Sv. Petar u Šumi

Samostan pavlina u Svetom Petru u Šumi nalazi se u nekadašnjoj benediktinskoj opatiji. Župna crkva Svetog Petra i Pavla podignuta je 1134³⁷. Počeo ju je graditi pater Šimun Bratulić, rođen u Svetom Petru u Šumi, general pavlinskog reda i zagrebački nadbiskup.

Napuštenu benediktinsku opatiju i poveći posjed oko nje pavlinima je darovao car Fridrik II. 1459. pavlini su u samostanu osnovali osnovnu školu te predavanja iz filozofije te se za kratko vrijeme može reći da je ondje postojao filozofski fakultet. Pavlini se 1993. god. (7. srpnja), nakon 210 godina izbivanja, vraćaju u svoj samostan. Tada u Istru dolaze, na poziv porečko-pazinskog biskupa Antuna Bogetića tri pavlina koja se posvećuju obnovi samostana.

Danas su u samostanu četiri redovnika, tri svećenika i jedan brat laik koji vode centar za nerođeni život i njihove su molitve posebno posvećene nerođenoj djeci . Povezani s austrijskim kulturnim krugom, pavlini su u samostanu razvili snažnu kulturnu i prosvjetiteljsku djelatnost.

Očuvani oblik graditeljskoga samostanskoga sklopa nastao je temeljitom obnovom u XVII-XVIII. st. Crkva sv. Petra i Pavla, na mjestu prijašnje, dovršena je i posvećena 1755. godine. Jednobrodna je, s uzidanim stupovima koji tvore četiri prostrane bočne kapele, ima izduženi prezbiterij te pjevalište s orguljama. Strop je izveden od bačvastih križnih svodova, a sustav prozora omogućuje posebne svjetlosne učinke. Bogato je ukrašena baroknim oltarima, skulpturama i slikama. Na zidovima u dvjema bočnim kapelama očuvane su oslikane kožne tapete iz XVII. st. Pročelje crkve nastalo je vjerojatno prije 1755.

I njegova naglašena vitkost slijedi razmjer predbarokne crkve (širina mu je manja od unutrašnje širine crkve). Zvonik ugrađen u ugao pročelja podignut je prvotno u romaničkom slogu te obnovljen u XVI. st. Pročelje je po sredini podijeljeno profiliranim vijencem u dvije etaže, a vijenac se ponavlja i na barokno razrađenom

³⁷ Istarska enciklopedija, (ur.: Miroslav Bertoša i Robert Matijašić), Zagreb, 2005., str. 572.

zabatu. U njegovim su nišama u prizemlju i prvom katu kipovi svetaca što ih je, kao i one na oltarima u crkvi, izradio P.Riedl s pomoćnicima. Ulazna vrata i veliki barokni prozor iznad njih skladno su ukomponirani s kipovima pročelja. Drveni oltari s palama, propovjedaonica, korske klupe, ispovjedaonice i ostali crkveni namještaj rađeni su pod velikim utjecajem rokokoja iz Slovenije i sjeverne Hrvatske, gdje su pavlini imali snažna samostanska središta (Lepoglava, Remete). Crkvena unutrašnjost opremljena je 1755-1772.godine.

Samostanski sklop ima mali vrt te dvokatni stambeni i radni dio s prostorijama okupljeni oko središnjeg klaustara. Južno je krilo izduženo, izgrađeno 1731., a sjeverno uz vrt, dograđeno je 1780. Klaustar je oblikovan na dva kata s trijemom što ga drže gusti nizovi stupovima. U sredini je vodosprema. Vanjski zidovi s gustim nizom prozora odaju veliki broj prostorija.

U njima su djelovali mnogobrojni učeni redovnici, samostan je bio kulturno središte središnje Istre. Razvijanjem kulta Majke Božje Czestochowske privlačili su hodočasnike koji su pridonosili i napredku samostana.

Nakon raspuštanja pavlinskog reda 1783. za cara Josipa II samostanski je sklop služio u gospodarske svrhe, a crkva je postala župnom crkvom sv. Petra u Šumi. Sredinom XX.st. samostan je bio već gotovo potpuno propao, no 1993. u njega su se, dogovorom Porečko-Pulske biskupije i općine Pazin (kojoj je samostanski sklop donedavno pripadao), vratili pavlini iz Poljske koji od tada vode župu i samostan.

Slika 4. Klaustar samostana u Sv. Petru u Šumi

(Izvor: Portal hrvatskog kulturnog vijeća, <https://www.hkv.hr/reportae/lj-krinjar/4696-reportaa-sveti-petar-u-umi-qkrasna-zemljo-istro-milaq.htm>, preuzeto 16. veljače 2019.)

Slika 5. Unutrašnjost crkve Sv. Petra u Šumi

(Izvor: autorica)

Samostan u Posedarju

Prostor Vinjerca naseljen je još od prapovijesnih vremena što potvrđuju ruševine antičkog naselja.

Do početka 15. st. ondje se nalazio pavlinski samostan s crkvom sv. Marka. Samostan se našao pod vlašću Venecije 1409. koja je vladala i većim dijelom dalmatinske obale.

Od početka 16. st. započeli su veliki osmanlijski napadi te je Vinjerac 1570. god. zaposijela osmanlijska vojska, ali ga već slijedeće godine Mlečani vraćaju u svoje vlasništvo i ruše kako ne bi postao važno osmanlijsko uporište. Godine 2003. u samostan se ponovno vraćaju pavlini i djeluju u njemu i danas.

Sv. Nikola na Gvozdu

Osnovali su ga Frankopani, gospodari grada Modruša i prostrane modruške župe. Točna godina osnutka nije poznata. Tjekom 15. stoljeća pod zaštitom Frankopana postaje jedan od najbogatijih pavlinskih posjeda u Hrvatskoj. Sačuvana arhivska građa, često pisana hrvatskom jezikom, vrlo je važna u izučavanju povijesti pavlinskih samostana općenito. Napušten je prilikom turskih probijanja u Modrušu oko 1525. godine, a jednim djelom je obnovljen nakon oslobađanja od turaka kada su se redovnici vratili u njega, a neko vrijeme su u njemu bili smješteni čak i krajiški stražari. Danas su na mjestu samostana samo tragovi ruševina.³⁸

Sv. Siksto kod Barata, Istra

Danas se kapela sv. Siksta, bez samostanske kuće, nalazi usred groblja jednog manjeg istarskog zaselka Ladići kod Barata. Iako od samostanske kuće nije ostalo ništa, kapela je očuvana, a u njoj se nalaze stari oltar i kip sv. Siksta. To je bila rezidencija samostana sv. Petra u Šumi osnovana 1611. godine, a trajala je sve do ukinuća reda.³⁹

³⁸ Kruhek, Milan, nav. dj., str. 87.

³⁹ Na i. mj.

Štrigova-rezidencija sv. Jeronim

Na mjestu gdje je nekada stajala pavlinska kuća za manji broj redovnika, danas je izgrađena barokna crkva sv. Jeronima, a do nje su ostatci zgrade, koja je danas u privatnom vlasništvu. Starija je crkva iz 1448. godine stradala u potresu 1738. godine pa pavlini grade novu, baroknu građevinu s dva zvonika, a koju napuštaju prilikom ukinuća reda.

Turjanski-samostan sv. Marije

U Lici, u starom udbinskom kotaru, postojao je samostan sv. Marije na brdu Turnju. Prvi puta se spominje u ispravi iz 1364. godine kao crkva emerita. Danas, osim temelja crkvice koji se nadziru u konfiguraciji terena, drugih ostataka arhitekture nema. Pretpostavlja se da propada u vrijeme turskih osvajanja ovih područja.

Velika Remeta

Danas je to pravoslavni manastir na jugoistočnoj padini Fruške gore. Tek svojim nazivom upućuje na postojanje nekakvog ranijeg eremitskog samostana kojeg obnavljaju nakon turskih osvajanja pravoslavni svećenici. Drugih, ozbiljnijih podataka i dokumenata nema.

Veternica-rezidencija i kapela Blažene Djevice Marije

Pavlinskim redovnicima kapelu s posjedom poklanja Beatrice Frankopan 1507. godine, a vikar reda Martin Borković uz kapelu gradi veću samostansku kuću u kojoj je boravilo nekoliko svećenika vodeći brigu o velikom posjedu.

5. ZAKLJUČAK

Pavlini su katolički red koji je ostavio vrlo značajan trag u hrvatskoj povijesti svojim kulturnim, crkvenim i gospodarskim radom. Isprva, kao pustinjački red, strogih pravila i skromnog života, dobivenim povlasticama od strane Svete Stolice i carske uprave postepeno se uključuju u sve sfere društvenog života.

Rade na vlastitom obrazovanju, otvaraju prvu hrvatsku gimnaziju, a kasnije i visoko učilište, njeguju i čuvaju glagoljicu i hrvatsko pismo. U svojim redovima odgojili su mnoge poznate redovnike, pjesnike, arhitekta, filozofe, književnike, kipare i slikare. Zbog svog predanog rada uvijek su uz sebe imali i zaštitnike koji su ih financijski potpomagali. Najviše se u arhivima i darovnicama spominju knezovi Krčki Frankopani i njihove supruge. Posjede i financijska sredstva koristili su za izgradnju samostana. Tako je u 500 godina njihovog postojanja na našim prostorima izgrađeno oko četrdeset samostana.

Ti samostani su pretrpjeli teška razaranja u vrijeme turskih pohoda na hrvatsku. Neke su pavlini obnavljali, a neki su dodatno stradali u požarima narednih godina. Posljednji udarac redovnicima slijedi ukidanjem reda, dekretom Josipa II 1786. godine. Tom odlukom pavlini su protjerani iz svojih samostana, a njihovi posjedi su prodani.

Poslijednja dva stoljeća malo se radilo na očuvanju i održavanju pojedinih samostana, stoga su samo tri pavlinska samostana u funkciji, a velik broj ih je s vremenom uništen ili iskorišten u druge svrhe. Malo većim trudom moglo se puno više učiniti u vidu valorizacije tih objekata, ali i kulturnog naslijeđa pavlinskog reda. Potrebno je u budućnosti svakako poraditi na tom planu.

LITERATURA

Knjige:

1. Bratulić, Josip, *Pavlini u Hrvatskoj društvenoj i kulturnoj povijesti*, Lepoglavski zbornik, 1994., str. 7.-12., Zagreb, 1995.
2. Cvitanović, Đ., Maleković, V., Petričević J., *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, Globus-Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989.
3. Bertoša M., Matijašić, M., *Istarska enciklopedija*, Pavlinski samostan u Svetom Petru u Šumi, str.572., Zagreb, 2005.
4. Krpina, Zdravko, *Leksikon katoličkih redova. Muški redovi*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2015.
5. Marković, Mirko., *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo: njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003.
6. Uremović, Vladimir, *Pavlini u Crikvenici*, Adamić, Ustanova u kulturi „Dr. Ivan Kostrenčić“, Rijeka-Crikvenica, 2002.

Internet:

1. Kratka povijest reda , www.pavlini.com, 15. veljače 2019.

POPIS PRILOGA

Slika 1. Kartografski prikaz samostana u Hrvatskoj.....	12
Slika 2. Crkva i samostan u Kamenskom.....	17
Slika 3. Samostan i crkva u Sveticama.....	25
Slika 4. Klaustar samostana u Sv. Petru u šumi.....	28
Slika 5. Unutrašnjost crkve Sv. Petra u Šumi.....	28

SAŽETAK

Pavlinski red dolazi na naše prostore sredinom 13. stoljeća i ostaje sve do ukinuća 1786. U periodu svoga djelovanja i redovničkog rada ostavili su neizbrisiv trag u crkvenom, kulturnom i gospodarskom životu. Potpomognuti raznim darovnicama plemića, ali ponajviše knezova Krčkih Frankopana, gradili su i osnivali samostane diljem Hrvatske. U Lepoglavskom samostanu otvorena je prva gimnazija na ovim prostorima, što predstavlja i početak školstva u Hrvatskoj. Nastava se odvijala na latinskom jeziku, a gimnazija je ustrojstvom djelovanja i podučavanja bila u rangu sa svim ostalim europskim obrazovnim institucijama. U lepoglavskoj gimnaziji školovali su se brojni sinovi hrvatskih plemića.

Nakon zatvaranja gimnazije, godine 1658. stiže odobrenje cara i Svete Stolice da se lepoglavski zavod uzdigne na status akademije s pravom dodjele visokih znanstvenih stupnjeva i doktorata iz filozofije i teologije. Njegovali su i širili glagoljicu, bili su vrsni kipari, pjesnici, književnici i graditelji.

Pavlinski samostani bili su oveci sklopovi objekata raznih namjena, ograđeni obrambenim zidinama, formirani oko klaustara tako da je na južnoj strani uvijek crkva, a na preostale tri, samostanske zgrade. Crkve su uvijek jednobrodne. Uz zapadno pročelje često se uzdiže zvonik, a uz svetište crkve, nalazi se sakristija, zatim kapitularna dvorana-kapela, pa prolaz do vrta. Između svetišta i sakristije smješteno je stubište kojim se pristupalo u spavaonice redovnika koje su bile skromne i tjesne. Njihov nesebičan doprinos hrvatskoj kulturi i znanosti prekinuo je austrijski car Josip II., ukidanjem reda 1786. Dva stoljeća kasnije vraćaju se na poziv Kardinala Kuharića, obnavljaju tri samostana u kojima žive i danas.

Ključne riječi: pavlinski red, samostani, lepoglavski samostan, prva gimnazija.

ABSTRACT

The Pauline order came to these territories in the mid-13th century and remained here until its abolition in 1786. During its monastic activity, this order left an everlasting mark in the community's religious and cultural life and its economy. The order was helped by various donations made by noblemen (especially by the Frankopan counts of Krk) that enabled the construction and establishment of monasteries across Croatia. The order opened the first grammar school in this area in the monastery in Lepoglava, thus marking the beginning of the school system in Croatia. The teaching was carried out in Latin and due to the school's educational activity and organization, it was at the same level as other European educational institutions. Numerous Croatian noblemen were educated at this school.

After the grammar school was closed, this institute in Lepoglava was granted academy status in 1658 by the emperor and the Holy See, thus making this institution able to confer high-level scientific titles as well as doctorates in philosophy and theology. The order members cultivated and promulgated the Glagolitic script and were excellent sculptors, poets, writers and constructors. Pauline monasteries were large complexes formed by facilities that had various purposes. They were surrounded by defence walls and located around a cloister – the church was always in the southern part while monasterial buildings were located in the other three parts. The churches are always single-nave buildings, while the bell tower is often located along the western façade. The shrine is flanked by the vestry, the capitular hall – chapel, and the passageway leading to the garden. A staircase leading to the monks' modest and narrow chambers is located between the shrine and the vestry. The order's valuable contribution to the Croatian culture and science was interrupted by the Austrian emperor Joseph II who abolished the order in 1786. Two centuries later, the order returned following an invitation by Cardinal Kuharić and restored three monasteries that today serve as the order's place of residence.

Keywords: monasterial buildings, the Pauline order, the monastery in Lepoglava, the first grammar school.

Sažetak pregledala: Tamara Stanišić, prof. engleskog jezika i književnosti i talijanskog jezika i književnosti

